

Bevezetés

Isten hozott *Az iszlám* című könyv olvasói között, amelynek segítségével elkerülheted, hogy összekevered Mohamedet, Mekkát és Medinát. A fejezeteken végighaladva feltáru előtted, amit tudni szeretnél az iszlám hitről, szokásokról, az iszlám eredetéről és történetéről, és ennek segítségével bizonyára érdeklődés ébred benned az iszlám világban végbemenő aktuális fejlemények iránt.

A könyvről

A 2001. szeptember 11-én történtek* miatti megrendülés és elkeseredés által indíttatva az emberekben világszerte kérdések vetődnek fel az iszlámmal kapcsolatban, és kezdik felfogni, mennyi tévhitet és hamis elképzelést táplálnak iránta. (A könyvben csillag * jelöli azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyek jelentését, bővebb magyarázatát megtalálod a Kislexikonban.) A könyvem célja, hogy segítséget nyújtson a tisztánlátásban. Kezdve azzal, hogy felvilágosítással szolgál a keresztes háborúk által az iszlámon ejtett ezeréves sebekről, egészen addig, hogy megérteti, mit jelent a „hit öt oszlopa”, a könyv segítségével remélhetőleg kellő megvilágításba tudod helyezni napjaink konfliktusait, és perspektivikus látásmóddal tudsz tekinteni rájuk.

Ezenkívül, ha muszlimokkal érintkezel, vagy újonnan épült mecsetet látsz az általad látogatott templom vagy zsinagóga közelében, ez a könyv segítségével lehet a környezetben élő muszlimok megértésében és a viszonyulásodban hozzájuk. Anélkül is megértheted ennek a hitnek és kultúrának a vonzerejét, hogy valaha is be kellene tenned a lábadat egy mecsetbe, vagy imádkoznod kellene Mekka felé fordulva.

Én, személy szerint nem vagyok muszlim, ennél fogva ez a könyv nem íródott sem az iszlám védelmében, sem pedig ellenében. Egyrésztől nem kívánok belebonyolódni a muszlimok és a nem muszlimok közötti feszültségek részleteibe, viszont azt a látszatot sem akarom kelteni, hogy nem léteznek indokolt okai a köztük fennálló különbségeknek. A könyvem ugyanakkor nem kézikönyv. Ugyan találsz majd néhány utalást más munkákra, de mellőzöm a szövegben megfogalmazott minden egyes állítást részletekbe menően magyarázó jegyzeteket. Habár létezik több jó és rövid bevezetés az iszlámba, korlátozott terjedelmük miatt kénytelenek szelektálni a témák között. *Az iszlám* című Tantusz-könyv

Amennyiben a Tartalomjegyzékben nem találod meg a téged leginkább érdeklő témát, fordulj bizalommal a könyv végén található Tárgymutatóhoz.

I. rész: Az alapok megértése

Ez a fejezet segít annak megértésében, amit a muszlimok hisznek, rövid áttekintéssel szolgál a muszlim történelemről, általános információt nyújt a muszlimok számáról a világban, végül megnevezi a túlnyomórészt muszlim országokat.

II. rész: Mohamed: az ember, a Könyv és a Törvény uralma

Ez a rész bemutatja Mohamedet, a Koránt, valamint az iszlám jogi és etikai tanait.

III. rész: Ismerkedés a muszlim mindennapi élettel

Ez a rész a születéssel, a házassággal és a halállal kapcsolatos muszlim vallásgyakorlattal, valamint rítusokkal* foglalkozik. Emellett szóba kerül néhány muszlim szokás is.

IV. rész: A muszlimok nem mind egyformák...

Az iszlámon belül különböző vallási szekták és csoportok különböztethetők meg – síiták, szunniták, szúfik, drúzok és sokan mások.

V. rész: Az iszlám viszonya a többi ábrahामी valláshoz

Ebben a részben megvizsgálom, hogy a három ábrahामी vallás (a judaizmus, a kereszténység és az iszlám) miként viszonyul egymáshoz történelmileg és napjainkban, valamint azt, hogy az iszlám miképpen alkalmazkodott a modernizációhoz és a globalizációhoz az utóbbi száz évben, beleértve a más (nem ábrahामी) vallásokhoz fűződő kapcsolatát is.

4. fejezet

Amiben a muszlimok hisznek

A fejezet tartalmából:

- ▶ Megértjük az iszlám hit alapjait
- ▶ Megvizsgáljuk az iszlám teológia alapkérdéseit
- ▶ Utánanézzük, miként kapcsolódik a teológia a filozófiához

Nem lennék meglepve, ha ezt a fejezetet olvasva úgy gondolnád: a benne található teológiai értekezés jó része archaikus (régies) és lényegtelen. A tárgyalt kérdések némelyike valóban arra a középkori keresztény teológusokról szóló történetre emlékeztethet, akik azon vitakoztak nagy komolyan és teljes odaadással, hogy hány angyal tud táncolni egy gombostűfejen. Azonban biztos lehetsz afelől, hogy számos ilyen kérdés igenis fontos a muszlimok számára még napjainkban is. A korai iszlámban nagyon könnyen hitetlenséggel vádolhatta meg valaki az ellenlábását, és ez nem csupán a puritán szektákra volt jellemző. Hasonló vádak hangzanak el ma is, még hozzá nem csupán a nem muszlimokkal, hanem más muszlimokkal szemben is (ennek bizonyítékául elég belenézni az iszlám weboldalak tartalmába). Egyes szélsőségesek állítása szerint bárki, aki nem ért egyet az ő iszlámfelfogásukkal, és nem kötelezi el magát az ügyük mellett, az hitetlen (*kaafir**). Ahogyan a görög filozófia alkalmazásának létjogosultsága alapkérdés volt a korai iszlámban, úgy ma is léteznek hasonló viták a nyugati koncepciók és megközelítések szemszögéből, például „összeegyeztethető-e a demokrácia az iszlámmal?” vagy „létezik-e olyan egyetemes érvényű mérce az emberi jogok vonatkozásában, amit meg lehet határozni magán a kinyilatkoztatáson kívül?” Ezeket a felvetéseket a 16. és a 17. fejezet vizsgálja meg közelebbről.

Az iszlám öt alapvető hittételének a meghatározása

Egy közismert *hadís*z szerint Gábrriel angyal fehér ruhába öltözött férfi alakjában egy ízben Mohamed és a társai körében foglalt helyet, és megkérdezte Mohamedtől: „Mi az iszlám?” Válaszképpen Mohamed

meghatározta az iszlám öt alapvető rituális előírását. A férfi ezután ezt kérdezte: „Mi az *imán** (a hit Allahban)?” Mohamed az öt alapvető hittétel felsorolásával válaszolt. A férfi dicsérettel nyugtázta a választ, végül feltett egy harmadik kérdést: „Mi az *ihszán* (erény)?” Mohamed így válaszolt: „Az, hogy úgy kell imádnod Allahot, mintha látnád Őt, mert Ő akkor is lát téged, amikor te nem látod.” A férfi fehérben ezután távozott.

Gábiel három kérdése egybevág azzal, hogy az iszlám hagyományosan három részre osztja fel a vallást. Ezek a következők: az imádás (*ibáda**, szó szerint: szolgálat; a kifejezés minden olyan cselekedetre használható, amely az Istennek való engedelmességet, elkötelezettséget fejezi ki, ezért a betegek meglátogatása, az adakozás, a házastárs megölelése vagy egyéb jócselekedet mind *ibádának* tekinthető), a hit Allahban (*imán*) és az erkölcs (*ihszán**, szó szerint a helyes életvitelt is magába foglaló erényesség).

Az első kérdésre adott válaszában Mohamed az „iszlám öt pillérét” nevezi meg (lásd később ebben a fejezetben, valamint a 9. fejezetet). Ez az öt pillér a tanúságtételt jelenti (miszerint nincs más istenség, csak Allah, és Mohamed az Ő Küldötte), a napi ötszöri imát, a napközbeni bűjt betartását a *Ramadán* nevű hónapban, az alamizna osztását, valamint a mekkai zarándoklatot legalább egy alkalommal az életben. Az, hogy ez a kérdés elsőként hangzik el, ezeknek a rituális kötelezettségeknek az elsődlegességét jelzi egy muszlim ember életében.

Ami a második kérdést illeti, az iszlám tanítása szerint öt olyan alapvető hittétel van, amelyek mindegyikét el kell fogadni ahhoz, hogy valaki muszlim hívő lehessen. Ezek a következők: a hit Allahban, a hit az angyalokban, a hit Allah könyveiben, a hit Allah prófétáiban és a hit az ítélet napjában. Mindennek a bizonyítéka Allah szava: „Nem az a jóság, hogy az arcotokat napkelet és napnyugat felé fordítjátok, hanem az, ha valaki hisz Allahban, az Utolsó Napban, az angyalokban, az Írásban, és a prófétákban...” (Korán 2:177). Ugyanez fejeződik ki még a Korán 2:285-ben is, mely szerint (a hívők): „Mind hisznek Allahban, és az angyalaiban, és a könyveiben, és a Küldötteiben.” (A Gábiel *hadisz* még két [egy-vezírőknél egy] további hittételt is hozzátesz a 2:285-ben leírt négyhez.)

Ha egy muszlimot a hitéről kérdezel, a legvalószínűbben a Mohamed említette és az imént felsorolt öt tétellel válaszol, ahogyan a Próféta Gábielnek a hitre vonatkozó kérdésére felelt. A muszlim átlagember elfogadja a vallás alapvető hittételeit, de nem tölt sok időt azzal, hogy töprengjen rajtuk. Muszlimként inkább az Allahnak való aktív engedelmeskedésre törekszik tudatosan (ez az imádat és a szolgálat), mintsem arra, hogy intellektuálisan hozzátegyen valamit az Allahról szóló hitelvekhez.

ben lakók örökké egészségesek, de a lehető legnagyobb öröm az számukra, hogy láthatják Allah arcát.

A nők és a hurik a mennyben és a pokolban

2001 augusztusában szenzációt keltett az amerikai médiában, hogy a Hamasz nevű radikális palesztin szervezet egyik toborzója, aki öngyilkos bombarobbantókat akart beszervezni, a CBS tévétársaságnak adott interjújában kijelentette: a kiszemelt fiataloknak azt mondja, hogy Allah ígérete szerint az olyan mártírokra, mint ők, hetven szűzlány vár majd jutalomként a mennyben. Az interjú heves vitát váltott ki. Egyesek azt állították, hogy a toborzó szavait félremagyarázták, mások szerint viszont az ellenvetés nem tartozik a tárgyhoz, mivel a riport tartalmilag korrekt volt, kivéve azt, hogy nemcsak a mártíroknak, hanem a Paradicsomba jutó minden férfinak 70 vagy 72 szűz (*huri*) áll a rendelkezésére. Az eset ismételten felvetette a közvélemény szemében a nők helyzetének kérdését az iszlámban. Sok nyugati ember nagyon jól ismeri a férfiak szexuális vágyait kiszolgáló paradicsombeli fiatal szüzek képét, a nyugati feministák pedig rámutattak: arra nézvést bezzeg hiányzik bármilyen utalás, hogy a nőket is hasonló jutalom várná a Paradicsomban. A következőkben néhány témába vágó információt gyűjtöttem össze, hogy teljesebb képet alkothass erről a kérdésről.

- ✓ A Korán számos esetben világosan kimondja: a férfiak és a nők egyenlők az utolsó ítélet elérkeztekor, mivel cselekedeteik alapján lesznek megítélve, aminek eredményeképpen bebocsátást nyernek a mennyek országába. Például az olyan igaz emberek feleségei, mint Lót és Noé, pokolra kárhozhatnak a hitetlenségük miatt, viszont egy nem hívő – a fáraó – felesége a mennybe jut, mert megmentette Mózes életét.
- ✓ A Koránban, de a későbbi hagyományokban sem igazolja semmi azt a vádat, hogy a Korán szerint a nőknek nincs lelkük.
- ✓ A Korán viszont négy szűrőben (52:20, 56:22, 55:72 és 44:54) is egyértelműen utal a *hurikra* (*hur*). Ezek a szövegek több másikkal együtt, amelyek valószínűleg ugyanazokra a nőnemű lényekre vonatkoznak, Mohamed küldetésének mekkai periódusából származnak, mielőtt a Próféta 622-ben Medinába nem vándorolt. A 622 után kinyilatkoztatott Korán-beli szövegekben már nem fordulnak elő; ehelyett a férfiak megtisztult feleségeiről (vagy szó szerint társairól) van szó bennük.
- ✓ A fehérségre utaló *hur* kifejezést az arab nyelv eredetileg a gazellákra alkalmazta, amelyek nagy, fekete szemét kiemeli a fehér írisz (szivárványhártya). Következésképpen a szó szoros értelmében

a *hurik* nagy, átható, fekete szemekkel és világos (fehér) bőrszínnel rendelkeznek. A Koránban telt keblű, férfiak vagy *dzsinnek* által sohasem érintett érzéki szűz hölgyek, akik pavilonokban (kerti házikókban) laknak, és szerény magaviseletet tanúsítanak. Úgy tűnik, a Paradicsom illetén megjelenítése a mekkai periódusból főleg a férfiaknak szól, érzékletesen hangsúlyozva mindazokat az élvezeteket, amiket a szóban forgó kor arab férfijai maguk elé képzeltek, hogy világossá tegyék: a Paradicsom összehasonlíthatatlanul kívánatosabb hely, mint bármi, amit az ember a földi életben kialakíthat magában.

- ✔ A Korán és a későbbi hagyomány arról már sokkal kevesebbet mond, hogy mi vár a nőkre a Paradicsomban. Vannak, akik szerint ez nem jelenti azt, hogy nekik nincsenek a férfiakéhoz hasonló szexuális vágyaik a mennyben, hanem inkább a szerénység (vagy a szemérem) okán mellőzik a források ezen élvezetek leírását a nők esetében. Én személy szerint nem találok meggyőzőnek ezt az érvelést, de más talán igen.
- ✔ A későbbi hagyomány jóval nagyobb részletbe bocsátkozik a *hurik* jellemzését illetően. Eszerint a *huri* örökös szűz hölgy áttetszően halovány testtel; az egyik keblén evilági (földi) férjének a nevét, a másikon pedig Allahét viseli. Csodás drágaköveket hord, az arca pedig a holdsarlóhoz hasonlatos. 70 ágyat magukba foglaló pavilonokban él, és 70 ezer udvarhölgy gondoskodik róla. Nem esik teherbe, és nem menstruál. A férfiak társai (a szövegtől függően) az evilági (földi) házastársaik, valamint egy vagy akár 72 *huri* is, de lesznek olyan férfiak, akik a Paradicsom asszonyai közül kapnak majd feleséget. A szövegek egyúttal azt is közlik velünk, hogy az evilági (földi) feleségek sokkal magasabb rendűek a *huriknál*, mivel ők hívek, akik betartották az iszlám rituális előírásait.
- ✔ Más hagyományok sokkal kevésbé egyenlőségre törekvő nézeteket vallanak a nőkről, mint ami a Koránban fejeződik ki. Egyesek szerint a nők alacsonyabb rendűek a férfiaknál, mivel Ádám bordájából lettek teremtve, míg mások csábítóknak tartják őket, behozva a diskurzusba egy olyan motívumot, amely nem található meg a Koránban – miszerint Ádám bukása Éva csábításának tulajdonítható. Egy nagyszámú variációban létező hagyomány szerint, amikor Mohamed betekintett a pokolba, azt kellett látnia, hogy a lakók többsége nő. Más *hadiszok* attól teszik függővé egy asszony üdvözülését, hogy aláveti-e magát férjének – miközben a férfié az Allahnak történő alávetéstől függ. Az iszlám feministák rámutatnak: e hagyományok közül soknak a hitelessége erősen kétségbe vonható, és nem tekintik őket a kinyilatkoztatás részének, inkább a férfidominancia egyik kifejeződésének, amely az iszlám történetének olyan vonulatában bukkant fel, ami szembement a Korán egyenlőségre törekvésével.

9. fejezet

Az iszlám öt pillére: a vallásgyakorlat alapjai

A fejezet tartalmából:

- ▶ Megtudjuk, mit jelent a tanúságtétel, a *saháda*
- ▶ Megfigyeljük az iszlám imádkozás, a *szalát* részleteit
- ▶ Megismerkedünk az iszlám imahelyekkel: a dzsámikkal és a mecsetekkel
- ▶ Méltányoljuk az iszlám alamizsnaadót, a *zakátot*
- ▶ Megtanuljuk, mit értsünk *szaum* alatt a böjti hónap, a *Ramadán* idején
- ▶ Végigkísérjük a mekkai zarándoklatot, a *haddzsot*

Bármilyen vallásról is legyen szó, hívők és kívülállók egyaránt valamilyen alaptétel(ek)re gondolnak, például a buddhizmusban a Dharma (Világtörvény vagy Világrend) Kerekére, a judaizmusban és a kereszténységben pedig a Tízparancsolatra. Alapelvek hasonló listája az iszlámban is létezik, mégpedig az *arkán al-ibáda**, az iszlám (szó szerint az imádás) öt pillére. Egy modern épület szerkezeti vázához hasonlóan a régi korok nagy épületeiben is a pillérek szolgáltak alapul és szerkezeti alátámasztásul. Ennek mintájára jelenti az öt pillér az iszlám hit alapjait és alapvető támasztékait. Az öt fundamentális muszlim hitelvet definiáló „hit öt oszlopával” (az *arkán al-imánnal*) szemben (lásd a 3. fejezetet) az iszlám öt pillére az imádás öt alapvető cselekedetét sorolja fel. Ez a fejezet erről az öt pillérről szól: az elnevezésükről és a végrehajtásuk során elvégzendő tennivalókról. Ezenkívül szó lesz az időnként hatodik pillérnek nevezett, rendszerint küzdelemnek vagy szent háborúnak fordított *dzsihádról* is.

Az iszlám öt pillérével nem találkozol egyszerre felsorolva a Koránban. A pillérek rituális részleteit csak Mohamed halála után rögzítették teljes egészében (lásd az 5. fejezetet), habár azt tartják róluk, hogy implicit módon – ki nem mondva – megtalálhatók Mohamed és követői vallásgyakorlatában. Továbbá ne lepődj meg, ha némi eltérést tapasztalsz a sorrendjükben. A megnevezésükre több alternatív kifejezés szolgál. Az „imádás pillérei” mellett az iszlám utalhat rájuk a „vallás pilléreiként” (*arkán ad-din*), míg más nyelvekben az „iszlám pillérei” kife-

- ✔ **A pornográfia elítélendő, mivel szándékosan gerjeszti a kéjvágyat ahelyett, hogy csökkentené, és mert lealázza a nőket.** Iszlám tudósok szerint e mögött is az az alapelv húzódik meg, hogy az iszlám minden olyant tilt, ami bűnhöz vezethet. A pornográfia (érzéki-séget felkorbácsoló, szeméremszértlő írás, film, rajz, fénykép) és a potenciálisan erotikus vágyat kelteni képes, ennél kevésbé nyilván őrült aktusok (például a társas tánc – értsd: amikor nő férfival táncol) ezért tiltottak, garanciaképpen a potenciális házasságtörés vagy a (muszlim szemszögből) tiltott szexuális kapcsolatok ellen.
- ✔ **A modern születésszabályozási módszerek (az abortuszt kivéve) általában elfogadottak az iszlámban.** Ha egy család túlságosan nagy ahhoz, hogy megfelelően gondoskodni tudjon a gyermekről, az legitim oknak tekinthető a születésszabályozásra, emiatt az utóbbi évtizedek során egyes muszlim országokban drámai módon lecsökkent a születések száma. A római katolikusokkal válllvetve azonban sok konzervatív muszlim fellép a születésszabályozást szorgalmazó javaslatok ellen, a muszlimok számának csökkentésére irányuló újabb nyugati összeesküvést vélve felfedezni mögöttük.
- ✔ **A feleség mesterséges megtermékenyítése a férj spermájával általában megengedett, bár vannak, akik ellenzik.** Ugyanakkor házasságtörésnek minősül, ha a férj terméketlensége esetén egy másik férfi spermáját használják a megtermékenyítésre. Az iszlám jog alapján a bérnyaság szintén illegális, és egy béranya által megszült gyermek törvénytelennek minősül.
- ✔ **Az iszlám határozottan elítéli a szex használatát hirdetési célokra.** Muszlim országokban sosem fogsz látni lengén öltözött hölgyeket, amint autószalonokban kínálják a portékát lazán a motorházra hanyatló, csábos pózban, vagy pusztán valamilyen márkás alsónadrágot viselő, hanyagul hátradőlő férfiakat az utcai óriásplakátokon.

A házasság etikája és a család-etika

Az ismert Frank Sinatra-dal szerint a szerelem és a házasság úgy kötődik egymáshoz, mint a ló és a hintó. Ha az egyiket akarod, szükséged van a másikra is. Amint a szexről szóló előző részből egyértelműen kiderül, a muszlim világban természetesnek tekintik, hogy a szex és a házasság egymást feltételező módon, kéz a kézben jár.

- ✔ **Az iszlámban a házasság társadalmi szerződés isteni szentesítésével (Korán 25:54): „És Ő az, Aki megteremtette az embert vízből, folyadékból, és teremtett neki ... házasság általi rokonságot.”** Az esküvő megünneplését melegen ajánlják, és csaknem mindig sor is kerül rá, de a legfőbb vallási előírás a házasulandó férfi és a nő kép-

viseletében egy másik férfi (rokon) által megkötött és két tanú jelenlétében aláírt szerződés (lásd korábban ebben a fejezetben, a házasságról szóló részt). A titkos házasság ellentétes az iszlám gyakorlattal, mivel a házasságkötés nyilvános esemény (a megünneplése teszi nyilvánossá). Habár a házasságnak nem feltétlenül kell a két fél közötti romantikus vonzalmon alapulnia, a szerelem mégis fontos a házasságban. A Korán 30:21 szerint a házasság az ember iránti isteni törődés egyik jele, és Allah „szeretetet és irgalmat helyezett” férj és feleség közé.

✔ **A fiatal korban – a tizenéves kor közepén vagy annak vége felé – kötött házasság a kívánatos.** Mivel azonban a férfival szemben elvárás a nőről való gondoskodás, a modern élet realitásai, így a munkába állást megelőző hosszabb tanulási idő, a házasság későbbre halasztásához vezethet (lásd még korábban a házasságról szóló részt).

✔ **Az iszlám szentesíti a poligámiát (többnejűséget).** Egyes iszlám modernisták szerint a Korán a monogámiát (egynejűséget) részesíti előnyben, a poligámiát pedig csak a korai muszlim közösség viszonyai miatt legalizálta. A férjnek legfeljebb négy feleséget engedélyez, de az egyenlő bánásmódot is előírja neki. Ez a feleségek anyagi támogatására vonatkozik, nem pedig arra, hogy szeretnie is egyenlő mértékben kellene őket. [Minderről lásd még a 8. fejezetben citált *szúrákat*: a Korán 4:3 szerint egy férfinak akár (de legfeljebb) négy felesége is lehet a következő kikötéssel: „...házasodjatok azokkal, akik megfelelőek számotokra a nők közül – kettővel, hárommal vagy négyvel. De ha attól féltek, hogy nem tudtok igazságosak lenni köztük, akkor csak egyet (vegyetek el)...”. A 4:129 szerint viszont egy férfi képtelen több feleséggel egyenlően bánni: „És soha nem lesztek képesek igazságosak lenni a nők között, még ha azt kívánjátok is.” Az olyan modernisták, mint Muhammad Abduh (1849–1905, az egyiptomi iszlám reform alapítója), érvelése szerint ez a két állítás egymás mellé állítva azt jelenti, hogy a Korán ellenzi a poligámiát. A logikai okfejtés tehát a következő: egy férfinak lehet egynél több felesége, amennyiben egyenlően bánik velük, de mivel nem létezik olyan férfi, aki több feleséggel egyenlően tudna bánni, egyetlen férfinak sem lehet egynél több felesége.]

A többnejűséget tiltó, nem muszlim országokban élő muszlimok természetesen kötelesek betartani a befogadó ország törvényeit, egyes muszlim országok (köztük Tunézia) pedig korlátozták, sőt még törvényen kívül is helyezték a poligámiát.

A nőknek csak egy férjük lehet, és ma a legtöbb muszlim férfinak is csak egy felesége van. Egyes esetekben a feleség belefoglaltathat a házassági szerződésbe egy olyan záradékot, amely megtiltja a férjének, hogy egy másik nőt is feleségül vehessen.

✓ **A házasságtörés az egyik legsúlyosabb bűn.** A Korán száz korbácsütésből álló büntetést említ („A parázna nőt és a parázna férfit, korbácsoljátok meg mindkettőt száz ütéssel” 24:2), viszont az egyik *hadís* a megkövezés általi halálbüntetést támogatja. A *hadísz*t általában úgy tekintik, mint ami felülírja a Korán-beli büntetést, azonban mindkét hivatkozás esetében eljárási garanciák biztosítják, hogy az ítéletet csak ritkán hajtsák végre. A fent idézett Korán 24:2 például ekképpen folytatja a korbácsütéssel kapcsolatban: „...amennyiben nem házasok. Ha bármelyikük is házas, annak halálbüntetés jár, amennyiben önként bevallja, amit tett, vagy négy szavahihető tanú igazolja, hogy látták, amikor a tettet elkövette.” Nyilvánvaló, hogy mindkét feltétel menekülési útvonalat jelent a büntetés elől, hiszen a következmények tudatában a tettes nem fog önként maga ellen vallani, az pedig felettébb valószínűtlen, hogy négy szemtanút elő lehet állítani.

Nigéria északi, muszlim régióiban előfordult, hogy tartományi bíróságok megkövezés általi halálos ítéletet hoztak, mire az elnök (aki maga is muszlim) aktívan közbelépve megpróbálta elejét venni a muszlim törvénykezési eljárások ilyenét megcsúfolásának.

A házasságtörés hamis vádjáért nyolcvan korbácsütés jár [Korán 24:4: „És akik az erényes asszonyokat meggyanúsítják paráznasággal, (...) azokat korbácsoljátok meg nyolcvan ütéssel, és soha többé ne fogadjátok el a tanúskodásukat] – eszerint tehát a Korán a hamis tanúzást csaknem ugyanolyan súlyos vétségnek tekinti, mint a házasságtörést.

✓ **A válás (*talak**) egy közismert *hadís* szerint az iszlámban megengedett cselekedetek közül a legutálatosabb.** A Korán első körben kibékülést tanácsol döntőbírók bevonásával („És ha szétválástól tartotok a kettő között, akkor küldjétek hozzájuk egy döntőbíró a férfi családjából, és egy döntőbíró a nő családjából. Ha mindketten megbékülést kívánnak, akkor Allah megbékülést fog teremteni köztük.” [4:35]). A férj könnyűszerrel elválhat a feleségétől; elég neki három egymást követő hónapban havonta egyszer kijelenteni, hogy „elválok tőled”. A három hónapos várakozási idő alatt a feleség továbbra is a közös otthonukban lakik, a férj pedig köteles anyagilag támogatni őt (lásd Korán 65:1). A harmadik bejelentés után a válás végleges, és a pár nem házasodhat újra össze, hacsak az asszony időközben nem ment újra férjhez, és nem vált el. A fentiekről a Korán 2:228–232 rendelkezik részletekbe menően: „Az elvált nők várjanak magukban, három menstruációs periódust [ezalatt ugyanis biztosan kiderül, nem várandósak-e]. (...) És a férjnek több joguk van visszavenni őket ebben az időszakban, ha helyesen kívánnak cselekedni” (228). Továbbá „A válás (visszavonása) kétszer lehetséges. Aztán tartsátok meg őt [a feleséget] megfelelő bánásmóddal, vagy bocsássátok el megfelelő bánásmóddal” (229). „Aztán, ha végleg elválik tőle [vagyis a férj harmadszor is ki-

fejezi a válási szándékát], akkor az asszony nem megengedett neki, amíg meg nem házasodik valaki mással űtána, [és el nem válik at-tól is]. Aztán, ha [a második férj] elválnk tőle, nincs bűn rajtuk, ha visszatérnek egymáshoz...” [házasság céljából] (230). Később az is szokássá vált, hogy elegendő volt a válási szándék egyszerre törté-nő bejelentése háromszor egymás után. Ez a „gyors” válás jogilag ugyan nem volt támadható, de nem volt ajánlott, és remek alkalmat kínált a férj részéről történő visszaélésekre. Egyes muszlim orszá-gokban a korszerű törvényhozás már védelmet nyújt a feleségnek a férj önkényes válásával szemben.

A feleség részéről a válás kezdeményezése nehéz dolog. Indoka le-het a férj durva bánásmódja vagy a gondoskodás elmulasztása, az impotencia, a kicsapongás, a hűtlen elhagyás, a krónikus betegség, az elmebaj vagy a más vallásra történő áttérés. Válás esetén az asz-szony általában megtarthatja a jegyajándékát (a hozományát).

✔ **A férj felelőssége a gondoskodás a feleségéről (Korán 4:34).**

„A férfiak a nők védelmezői és támogatói, (...) mert ők [a férfiak] költenek rájuk a vagyonukból.” A feleség feladata őrizni azt, „amit Allah őrizni parancsolt nekik”, vagyis a tiszta erkölcsüket, a férjük vagyonát, a gyermekeiket és az otthonukat – tehát a feleség felada-ta a gyermekekről való gondoskodás és a háztartás vezetése. Ha ezeket a feladatokat teljesíti, vállalhat munkát házon kívül is. Min-den így megkeresett jövedelem az övé, tetszése szerint rendelke-zhet vele, és nem várható el tőle, hogy hozzájáruljon vele a család alapvető kiadásaihoz. Az olyan országokban, ahol a nők teljes visz-szavonultságban élnek (azaz a ház olyan részében kell tartózkodni-uk elszigetelten, ahol a rokonsághoz nem tartozó férfiak nem láthat-ják őket), számukra a munkalehetőségek érthetően igencsak korlá-tozottak. A muszlim történelemben és a muszlim országok többsé-gében azonban sok nő töltött és tölt be különféle munkaköröket.

✔ **Annak ellenére, hogy az iszlám kifejezetten hangsúlyozza az egyenlőségre való törekvést, a patriarchális (apajogú) családot tekinti az isteni normának.** Mindenki engedelmeskedik Allahnak. Az állampolgárok engedelmeskednek az uralkodónak. A feleség en-gedelmeskedik a férjének, a gyermekek pedig engedelmeskednek a szüleiknek. A férj és a feleség közötti kapcsolatban a kölcsönössé-get ösztönzi. A háztartással és a gyermekneveléssel kapcsolatos kérdésekben a férj általában tiszteletben is tartja felesége állás-pontját, azonban ha véleménykülönbség támad közöttük, és dön-tést kell hozni, az utolsó szó joga a férjre illeti meg (lásd Korán 4:34, amely szerint „a jóra való nők engedelmesek” a férjükkel szemben).

✔ **A gyermekek öröm forrásai.** A gyermekeknek tisztelniük kell a szüleiket, a szülőknek pedig egyforma bánásmódban kell része-síteniük mindegyik gyermeküket, hacsak nem állnak fenn enyhítő körülmények, például egy fogyatékos gyermek. Az egyik *hadís*

szágban, mint nyugaton. Emellett mind a muszlimok, mind számos nyugati tudós egyetért abban, hogy az iszlám születésének idején a Korán nőkre vonatkozó rendelkezései haladást jelentettek a nők jogi, társadalmi és gazdasági jogainak tekintetében az iszlámot megelőző időkhez képest. Részemről azt a nézetet osztom, hogy a nők helyzete a későbbiekben nem a Korán miatt, hanem főleg a Korán szándékával ellentétes okok következtében romlott az iszlám világ egyes részein.

- ✔ **Az iszlám azt deklarálja, hogy a nőkre a „szegregált, de egyenlő” elv vonatkozik.** Érdekes módon egyes hindu szerzők ugyanezt állították a hinduizmusról, és – az iszlámhoz hasonlóképpen – azzal érvelnek, hogy a hinduizmusban (valamint az iszlámban) a nőkkel szembeni méltánytalan bánásmóddal kapcsolatos nyugati vélekedés eredete a tisztánlátás hiánya a nők és a férfiak egymást kiegészítő szerepeit és azt a rendkívüli tiszteletet illetően, amiben a nők részesülnek. Miután jómagam részben az amerikai Délen nőttem fel, ahol a feketékkel szembeni állítólagos „szegregált, de egyenlő” bánásmód volt a szabály (külön iskolák, külön ivóutak, elkülönített tömegközlekedési eszközök stb.), erős fenntartásaim vannak minden ilyen állásponttal szemben.
- ✔ **A nőknek ugyanolyan vallási jogaik és kötelességeik vannak, mint a férfiaknak.** Viszont a mecsetek számukra elkülönített részében kell tartózkodniuk, és nem lehetnek imavezetők egy gyülekezetben, ha akár csak egyetlen férfi is jelen van – annak a dogmának az alapján, hogy nyilvános helyeken a férfiak játsszák a vezető szerepet, míg az otthoni környezetben a nőket illeti meg ugyanez. (A szúfik kivételt képeznek, mert a miszticizmus segít feloldani az ilyen társadalmi korlátokat.)
- ✔ **A leánygyermek születését örömmel kell fogadni.** Mivel az iszlám előtti Arábiában (a „tudatlanság korában”) csak a fiúgyermekeket becsülték – lásd Korán 43:17: „És amikor egyiküknek hírt adnak (...) egy leánygyermek születéséről, az arca elsötétül, és szomorúság tölti el” –, a leánycsecsemőket többnyire élve eltemették a homokba (lásd Korán 81:8–9). A Korán elítéli ezt a gyakorlatot, és a prófétai hagyományok szerint is egy muszlim embernek ugyanúgy örvendeznie kell egy leánygyermek, mint egy fiú születésekor. Ennek ellenére továbbra is előfordultak csecsemőgyilkosságok, és sok társadalomban (például Kínában) a hagyományos muszlim családok mindmáig örömmünnetet ülnek egy fiú születésekor, míg egy leányt teherként élnek meg, tekintet nélkül arra, hogy a vallásuk előírásai szerint mit kellene tenniük.
- ✔ **Egy leány csak a felét kapja egy fiú örökségének.** A muszlimok szerint ez így méltányos, mert a fiúnak saját magán kívül még egy feleséget is el kell tartania, míg a leány azt csinálja az örökségével, amit akar, sőt ráadásul még jegyajándékot is kap, amikor férjhez megy.

- ✓ **A Korán (a 2:221. és a 60:10. szűraban) kifejezetten tiltja a muszlim nőknek, hogy nem muszlim férfival házasodjanak, ellenben egy muszlim férfinak megengedi, hogy nem muszlim nőt vegyen feleségül** – abból a meggondolásból kiindulva, mely szerint meg kell akadályozni, hogy egy muszlim hívő elhagyja az iszlám vallást. A feltételezés szerint egy nő nagyobb valószínűséggel veszi fel a férjének a vallását, mint fordítva.
- ✓ **A nőknek kendőt kell viselniük.** A konkrétan erről rendelkező koráni szöveg Mohamed feleségeire vonatkozik (Korán 33:53: „Ti, akik hisztek! (...) ha kértek tőlük [a Próféta feleségeitől] valamit, kérjétek függöny mögül.”) Két másik szöveg (24:31 és 33:59) arról beszél, hogy a muszlim nők takarják el nemi szervüket és kebleiket, nyilvános helyen pedig viseljenek leplet. „És mondd meg a hívő nőknek, hogy süssék le a tekintetüket, és őrizzék a szemérmüket! És ne mutassák az ékességüket, kivéve, ami nyilvánvaló abból [vagyis a kezüket és az arcukat]. És húzzák a fejkendőjüket a ruhakivágásuk elé!” [hogy takarja el a keblüket és a nyakukat is], illetve „Próféta! Mondd meg a feleségeidnek és a lányaidnak és a hívő nőknek, hogy vonják magukra a külső ruhájuk egy részét!” (Tehát ha elmennek otthonról, az általában viselt ruháikon kívül vegyenek magukra egy külső ruhát is, ami az egész testüket eltakarja.) Ennek szélsőséges értelmezése szerint a nőnek tetőtől talpig teljesen el kell takarnia magát, az arcát is beleértve. Ezzel szemben sok muszlim nő úgy értelmezi a szövegeket, hogy csak a visszafogott öltözködést és kezük eltakarását írják elő, de az arcukét már nem feltétlenül.

A nők számára előírt öltözködési szabályok érthető okokból sok vita tárgyát képezik az iszlámban. A századok során a fej, a vállak és a test eltakarása jelentős változáson ment át. Bizonyára láttál képet a testüket tetőtől talpig eltakaró ruhát hordó, akik csak a szemük magasságában kivágott szűk résen láttak ki. A ruha állhat egy darabból vagy több részből. Az *abaja**, a *csador** és a *burka** rokon értelmű szavak ugyan, de nem ugyanazt jelölik – közös jellemzőjük, hogy az egész testet eltakaró, köpenyszerű ruhák. A keblekig leérő fejkendő, a *khimár**, kombinálható a többi testrészt elrejtő *dzsilbá*bbal*. A *hidzsáb** a különféle kendőkre vonatkozó gyűjtőfogalom, akár ténylegesen eltakarja az arcot az illetlen tekintetek elől, akár nem. Muszlim identitásukat (önazonosságukat) szemléltetendő manapság sok olyan nő visel fejkendőt, akinek anyja vagy nagyanyja – a szekularizációs, elvilágiasodási trendekhez igazodva – annak idején nem hordott. (A témáról lásd még a 10. fejezet „Öltözködünk illendően” című részét.)

- ✓ **A nők elkülönítését illető álláspontok rendkívül széles skálán mozognak.** A szélsőséges konzervatívok szerint a nők helye a házban van, a külvilágtól elzár(köz)va, és otthonról (az utazást is beleértve) csak a férjük vagy más férfi családtagjuk kíséretében mehet-

nek el, a munkahelyüknek és az iskolájuknak pedig szegregáltaknak (nemi szempontból elkülönültnek) kell lenniük. (Szaúd-Arábiában például létezik kizárólag nők számára épült bevásárlóközpont.) Ugyanakkor a legtöbb muszlim országban sokkal több nőt láthatsz nyilvános helyen mutatkozni, mint ahogyan azt az előzők alapján feltételeznéd. (A nők helyzetéről és szerepéről a www.panem.hu honlapon a Tantusz könyvek *Az iszlám* könyv oldalán bővebben is olvashatsz.)

Az orvosi etika

Az orvoslás mindig is nagyra becsült foglalkozás volt az iszlám országokban; Jézust, akit iszlám prófétának tekintenek, nagy tisztelet övezi gyógyító tevékenységéért. A Korán ezt mondja: „És aki megmenti [egy ember életét], az olyan, mintha megmentette volna az egész emberiséget” (5:32). A *hadís*-gyűjteményekben nagyszámú gyógyítással foglalkozó rész található.

A gyógyászatban a legfőbb erkölcsi követelmény az egészség és az élet védelme:

- ✓ **Az orvoslás célja az élet segítése, és nem szabad semmit tennie az élet elvétele érdekében.** Az iszlám elítéli mind az öngyilkosságot (Korán 4:29), mind az eutanáziát, míg a sterilizáció általában véve tiltott. Az ember nem könyöröghet a halálért, mert annak idejét Allah határozza meg, az orvosokkal szemben pedig nem elvárás, hogy rendkívüli eszközökkel megpróbálják meghosszabbítani az életet annak természetes végén túl.
- ✓ **Az iszlám nem lát ellentmondást az istenhit és a betegség gyógyítása céljából alkalmazott orvostudomány és kezelés között.** Ami azt illeti, az embereknek minden tőlük telhető módon együtt kell működniük a gyógyászat terén nyújtható bármilyen erőfeszítésben, ugyanakkor el kell fogadniuk, hogy az eredmény végső soron Isten akaratától függ. Az iszlám kultúrák nagy eredményeket értek el az orvosi ellátás terén kórházak és ingyenes szakrendelők létesítésében, az értelmi fogyatékosokról való gondoskodásban és a zenetérápia alkalmazásában. Számos kézikönyv segíti az embereket, hogy elkerülhessék a kuruzslókat (lásd a 19. fejezetet).
- ✓ **Egyes iszlám hatóságok engedélyezik a szervátültetést,** mások azonban ellenzik, mert a szervátültetést a test megcsonkításának tekintik, amelynek következményei lesznek az ítélet napján feltámadó testtel kapcsolatban.
- ✓ **Az abortusz tiltott (a Korán 17:31 alapján), kivéve, ha az anya életének megmentése a célja.** A magzatnak örökösödési joga van.

19. fejezet

Muszlim hozzájárulás a világ civilizációjához

A fejezet tartalmából:

- ▶ Pallérozzuk matematikai és csillagászati ismereteinket
- ▶ Tökéletesítjük az orvostudományt és a gyógyszertert
- ▶ Fejlesztjük a műszaki tudományokat és a technológiát
- ▶ Gazdagítjuk az építészetet

Egy kultúra, nép vagy vallás nagy vívmányairól készült bármilyen felsorolás önkényes, és a listát összeállító személy ismereteit, olykor előítéleteit tükrözi. És tartalmazzon ez a lista öt, tíz vagy akár száz kiemelkedő eredményt, szükségszerűen kimaradnak a felsoroltaknál talán még jelentősebbek, amelyek ugyanúgy igényt tarthatnának a figyelemre.

Ennek a fejezetnek nem célja, hogy számba vegye az összes dolgot, amivel a muszlimok hozzájárultak a világ előbbre jutásához. A következő felsorolás inkább – reményeim szerint – olyan érdekességeket mutat be, amelyek révén tovább bővíülhetnek ismereteid az iszlámról. Listám nem kísérli meg lefedni az egész muszlim világot, és nem öleli fel a muszlim történelem 1400 évét.

Az iszlám egyaránt vallás és kultúra. Ebben a fejezetben ennek a kultúrának néhány olyan vetületéről szólok, amely a könyv vallásra fókuszáló más részeiben nincs benne. És ne feledd: e helyütt nem ismétel meg olyasmit, amit a korábbi fejezetekben már részletesen tárgyaltam.

A görög írások közvetítése

A tudomány iránti iszlám érdeklődés vezetett az orvostudományi, csillagászati, matematikai és filozófiai tárgyú, főleg görög, valamint perzsa és indiai ókori munkák összegyűjtéséhez és arabra fordításához. Harún

20. fejezet

Tíz híres muszlim személyiség a múltból és a jelenből

A fejezet tartalmából:

- ▶ Tanulmányozzuk a földrajzot és a történelmet
- ▶ Találkozunk két hírneves, vezető szerepet játszó iszlám történelmi szereplővel
- ▶ Tanúi leszünk nagy gondolatok születésének egy híres középkori és egy jelentős 20. századi iszlám gondolkodó révén
- ▶ Megismerkedünk egy építésszel, egy regényíróval és egy énekessel

Az ebben a fejezetben szereplő jelentős muszlim személyiségek bemutatása túl rövid ahhoz, hogy az érdeklődésed felkeltésénél többet tehessen, de remélhetőleg legalább némi fogalmat alkothatsz a muszlimokról mint hús-vér emberekről – régiekről és maiakról egyaránt.

Megpróbáltam egyensúlyt találni a múltban élt jelentős muszlimok és az utóbbi háromnegyed évszázadban élt érdekes emberek között. Párokba (illetve egy esetben hármasba) rendeztem azokat, akiknek a tevékenysége hasonló volt.

A fejezet végére tartogattam az egyik legjobb választásomat, egy Umm Kulthum nevű 20. századi egyiptomi énekesnőt. Ha semmi mást nem akarsz tenni ebben a részben, lapozz a végére, és olvasd el az ott leírtakat erről a lenyűgöző nőről, vagy hallgass bele a zenéjébe.

Induljunk útnak a világotazóval: Ibn Battúta

1325-ben Ibn Battúta útra kelt szülővárosából, a marokkói Tangerből, hogy teljesítse a *haddzsot*, ami a kor viszonyai között rendszeren egytől három évet vett igénybe. Ő azonban csak 25 év múltán tért vissza. Miután még két további rövidebb utat tett meg Hispániában és Nyugat-

A. függelék

Az évek számolása: a muszlim naptár

Míg a keresztények Jézus születésétől, a zsidók az első ember teremtésének hagyományos dátumától (i. e. 3760) számítják az időt, az iszlám időszámítás Mohamed és követői Mekkából Medinába történő átköltözésének, a *hidzsra*nak az évétől (i. sz. 622-től) kezdődik. Eszerint i. sz. 622 megfelel A. H. 1-nek, aminek a jelentése *anno hidzsrae*, a *hidzsra* éve, a muszlim év kezdő napja pedig a *hidzsra* megtörténtének a napja, hagyományosan július 16. Az i. sz. 622. július 16. tehát az A. H. 1. év *Muharram* hónap (a muszlim év első hónapja) első napjának felel meg. Ebből mindjárt azt is láthatod, hogy az iszlám naptár nem az évszakokhoz igazodik.

A nem muszlim kiadók által publikált legtöbb könyvben a – Gergely-naptár szerinti – nyugati időszámításon alapuló dátumokat találod. Ez korántsem meglepő, hiszen a világ legnagyobb részén ez a naptár használatos, bár speciális célokból más naptárak is előfordulnak. A *Jerusalem Post* című izraeli újság például csaknem az ezredfordulóig (2000-ig) az aktuális dátumot keresztény, muszlim és zsidó időszámítás szerint egyaránt feltüntette címlapján. A muszlim dátum későbbi elmaradása talán – bár nem bizonyíthatóan – a zsidók és a muszlimok között a palesztin kérdésben fennálló feszültség növekedésének volt tulajdonítható.

Az iszlám vallási naptár a Hold járásán alapuló éveket használó hold-naptár. Az iszlám évben 12 hónap és 354 nap van. A hónapok felváltva 29 és 30 naposak, így egy holdév 10-11 nappal rövidebb egy napévnél. Emiatt van az is, hogy az iszlám ünnepek (lásd később) a napévhez viszonyítva vándorolnak, és nincsenek évszakhoz kötve.

A hónapok az újhold megjelenésekor kezdődnek. Ennek a meghatározása egyáltalán nem könnyű feladat; függ az időjárástól, a látási viszonyoktól és a megfigyelő helyétől. Egyes iszlám közösségek a Hold vizuális megjelenése, míg mások a vallási hatóságok által kiadott tájékoztatás alapján döntenek az új hónap kezdetéről.